

Nevşehir Üniversitesi
Yayınları: 2

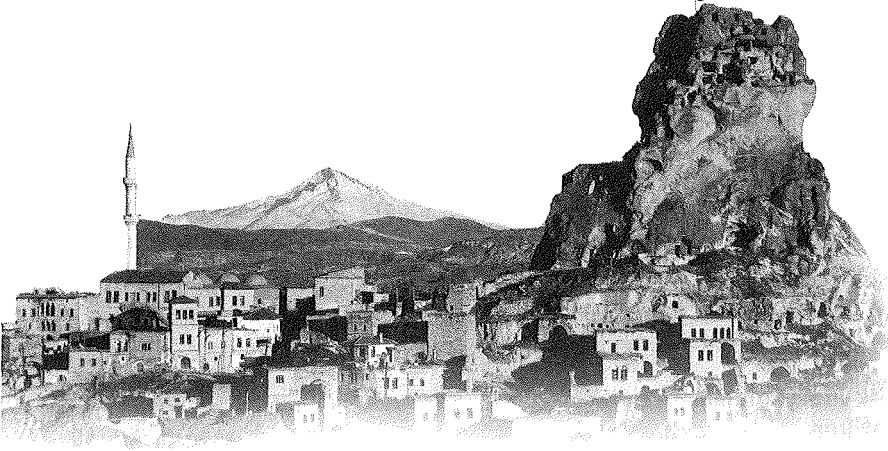

1. Uluslararası
NEVŞEHİR
TARİH VE KÜLTÜR
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

16-19 Kasım 2011, Nevşehir

2. Cilt

NEVŞEHİR ÜNİVERSİTESİ
KAPADOKYA ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (NEVKAM)

1. Uluslararası
NEVŞEHİR
TARİH VE KÜLTÜR
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ

16-19 Kasım 2011, **Nevşehir**

Editör

Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER

2
Cilt

1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri

Nevşehir Üniversitesi Yayınları: 2

Editör

Yrd. Doç. Dr. Adem ÖGER

ISBN: 978-605-4163-02-1 (tk)
978-605-4163-05-2 (2.cilt)

1. Baskı

Nisan, 2012 / Ankara

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Grafiker®

Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA

Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafiker@grafiker.com.tr
Web : grafiker.com.tr

Baskı, Cilt

Grafiker®

Ofset Yayıncılık Ltd. Şti.

Kazım Karabekir Caddesi
Ali Kabakçı İşhanı 85/3
İskitler-ANKARA

Tel : 0 312. 384 00 18
Faks : 0 312. 342 16 52

DESTEKLERİ İÇİN

Nevşehir Valiliği'ne, Nevşehir Belediyesi'ne, TÜBİTAK'a,
Avanos Belediyesi'ne, Başdere Belediyesi'ne, Çat Belediyesi'ne,
Derinkuyu Belediyesi'ne, Göre Belediyesi'ne, Gülşehir Belediyesi'ne,
Göreme Belediyesi'ne, Hacıbektas Belediyesi'ne, Kavak Belediyesi'ne,
Mustafapaşa Belediyesi'ne, Uçhisar Belediyesi'ne, Ürgüp Belediyesi'ne

TEŞEKKÜRLERİMİZLE

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİLER

(Bildiriler Alfabetik Olarak Sıralanmıştır)

Banu DAVUN - Betül AYTEPE

Seramik Sanat ve Tasarım Eğitiminde Müze ve
Atölye Uygulamaları 5

Bekir KABAKÇI

Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi Kurşunlu Camii
Kalemşi Çalışmalarının, Kompozisyonu Oluşturulan
Etmenler Açısından İncelenmesi 23

Beyhan ASMA

Rusya - Türkiye Turizminin Vazgeçilmez Köprüsü: Kapadokya 45

Birnaz ER - Zeliha SARIKAYA HÜNEREL

Turistik Bir Bölge Olan Nevşehir İlinin Yöredeki El Sanatlarına Katkısı 63

Buket KÖREMEZLİ

Karamanlıca Yazılmış İlk Roman Temeşa-i Dünya ve
Cefakâr u Cefakeş'te Kullanılan Zarf-Filler 77

Burcu BAŞARAN

Geleneksel Nevşehir Kıyafetlerinden Faydalanarak
Tasarlanan Turistik Amaçlı Giysiler 91

Carmela CRESCENZI - Giorgio VERDIANI - Sergio Di TONDO

Kültürel Miras İçin Araştırmalar ve İnteraktif Multimedya Belgeler 111

Catherine JOLIVET LEVY

Tokalı Kilisesinin Gözden Geçirilmesi:
Yeni Kilisede İsa'nın Vaizlik Döngüsü Üzerine Yeni Düşünceler 131

Celal Gülşen - Taner DURAN

Yükseköğretim Öğrencilerinin Başarılarına Takım Çalışmasının Etkisi 143

Chiara BORDINO

Tanrı'nın Yaşadığı Bir Yer. Nevşehir Bölgesi'nde
Hristiyan Kilisesinin Gelişimi (IV-XIII Yüzyıllar Arası) ve
Bu Kilisenin Görsel Sanatlardaki Rolü 161

Cihan ÇAKMAK Karamanlı Türkçesine Genel Bir Bakış Denemesi	185
Çağatan TAŞKIN - Cem Okan TUNCEL Destinasyon Pazarlaması ve Marka Kent Oluşturma Stratejileri: Nevşehir İli İçin Marka Kent Temelli Bir Turizm Stratejisi Önerisi	209
Çetin PEKACAR- Filiz Meltem ERDEM UÇAR Nevşehir Ve Diğer Anadolu Ağızlarında Fiillerin Teklik 3. Şahıs Çekimlerinde /N/ Sesi	225
Çiğdem DİRİK- Ahsen ARMAĞAN Nevşehir'in Basına Yansıyan İmaji ve Markalaşma Sürecinde Nevşehir.....	237
Deniz ULUKUŞ- Osman TURGAY Ürgüp, Derinkuyu ve Hodul Dağı (Nevşehir) Arasında Kalan Bölgenin Floristik Özellikleri.....	261
Dilek HERKMEN Nevşehir Ağızlarındaki Süreklilik Tasvirî Fiillerinin Tarihî ve Çağdaş Lehçelerle Mukayesesi	271
Dilek YEŞİLTUNA Popüler Kültür ve Film Turizmi	287
Dimitrios KATSIKAS- KAPPADOKIS Aziz George Neapolitis (1730-1797) Biyografisi ve Mucizeleri	307
Doğan ATILGAN Nevşehir'de Kültür ve Kütüphaneler	329
Duygu EREN - Hediye LİMON - Yusuf KARAKUŞ Nevşehir Turizminin İstatistiksel Olarak Değerlendirilmesi (1982-2011).....	353
Efkan UZUN Şeyhülislâm Ürgüplü Mustafa Hayrî Efendi (1867-1922)	375
Elif Esra ÖNEN Tarihsel Bir Roman: Kapadokya Kahramanı Yağışoğlu Yaşar	391
Elif ŞENEL Neşet Günal'ın Eserleri Çerçevesinde Sanatta Yöresellik Kavramı Üzerine Bir Tartışma	399
Emin ERDEM KAYA Nevşehir İli Ürgüp İlçesinde "Nahlî Övme" Geleneği	425

KARAMANLI TÜRKÇESİNE GENEL BİR BAKIŞ DENEMESİ

A GENERAL OUTLOOK ON KARAMANLI TURKISH

Cihan ÇAKMAK*

ÖZET

Esas yurtları Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Isparta, Burdur ve Antalya olan Karamanlı Türklerinin ve Karamanlı Türkçesinin bugüne kadar Türkoloji çalışmalarında çok fazla üzerinde durulmamıştır.

Karamanlı Türkleri tıpkı Ermeniler, Yahudiler ve diğer gayrimüslim topluluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu içerisinde uzun yıllar yaşamış Ortodoks Hıristiyan dinine mensup; fakat ana dili Türkçe olan bir topluluk idi.

Son yıllarda Atatürk'ün kurmuş olduğu Türk Dil Kurumu gerek Ermeni harfli Kıpçak metinlerinin gerekse Grek harfli Karamanlı Türkçesi metinlerinin araştırılması için bu alanda çalışmak isteyen öğrencilere burs desteği sağlayarak teşvik etmektedir. Bu bakımdan son yıllarda Karamanlı Türkçesi üzerindeki çalışmalarda bir artış olmuştur.

Bu çalışmamızda Karamanlı Türkçesi hakkında etraflıca bilgi verildikten sonra ilerleyen süreçte bu konuda ne gibi çalışmalar yapılabilirliği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karamanlılar, Karamanlı Türkçesi, Grek alfabesi.

ABSTRACT

Not many studies have been carried out on Karamanlı Turks, a community belonging to Orthodox Christianity although having Turkish as their mother tongue, whose motherland is Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Isparta, Burdur and Antalya that lived within the borders of the Ottoman Empire in the same way as the Armenians, the

* Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: cihancakmak1818@gmail.com

Jews and other non-Muslim communities and their native tongue Karamanlı Turkish.

In the last few years, Turkish Language Institution, founded by Mustafa Kemal Atatürk, has been encouraging the students who want to study both Kipchak texts written in Armenian alphabet and Karamanlı Turkish written in Greek alphabet by providing scholarship for them.

In this study first of all we aim to give detailed information about Karamanlı Turkish then mention what kind of studies could be made on Karamanlı Turkish from now on.

Key Words: Caramanians, Karamanlı Turkish, Greek alphabet.

1. Giriş

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu idaresi altında Ortodoks kilisesine ve Ortodoks inancına mensup Sırp, Arnavut, Boşnak, Grek, Bulgar ve Rumen gibi pek çok etnik unsur bir arada yaşamaktaydı.

İşte bu unsurlardan biri olan Karamanlılar, Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Grek harfleriyle Türkçe yazan, yazmakla kalmayıp aynı zamanda Türkçe konuşan ve Türkçe ibadet eden Hıristiyan bir topluluk olması münasebetiyle dikkat çekmektedir.

Bugün özellikle Orta Anadolu'da izlerini gördüğümüz Karamanlılar Lozan Antlaşmasıyla Yunanistan'da yaşayan Müslüman Türklerle mübadeleye tabi tutulmuşlar fakat arkalarında Grek harfleriyle Türkçe yazmış oldukları pek çok eser bırakmışlardır.

1.1. Karamanlılar

Karaman¹, XVIII. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'ne bağlı bir yerleşim yeridir. Bu ilin sınırları içine Konya, Akşehir, Niğde, Aksaray, Nevşehir, İçel, Ereğli, Ermenek, Antalya ve Fethiye de girmektedir. Bu sınırlar içinde yaşayan halkın büyük çoğunluğu Müslüman Türk olmakla birlikte; Türkçe'den başka bir dil bilmeyen ve Türkçe'yi Grek harfleriyle yazan, gelenek ve görenekleri bu bölgede yaşayan Türklerle aynı olan Ortodoks Hıristiyan topluluk da

¹ "Larende şehrinde, daha doğrusu bugün Karaman adı verilen şehrin bulunduğu noktada, ilk ne zaman kimlerin yerleştiği konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Fakat, Hititler dönemindeki Lalanda, Lanta ve Laranta'nın Larende olarak lokalize* edilmesi, burada en az MÖ 2000'lerden beri insanların yaşadığını kanıtlamaktadır." (Gümüştü: 2001, 67).

*lokalize: Yerleşme yerlerinin tespit edilmesi. (Gümüştü: 2001, 47).

vardı. Bu topluluğa "Karamanlı", konuştukları Türkçeye de "Karamanlı Türkçesi" ya da "Karamanlıca" denmektedir. Karamanlılara Osmanlı arşiv belgelerinde "Zimniyân-i Karaman" ya da "Karamaniyân" denmektedir. Karamanlılar ise kendilerine "Anadolu Hıristiyanı" veya "Anadolulular", konuştukları dile de "Yavan Türkçe", "Sade Türkçe", "Anadolu lisanı" derler (Ekincikli: 2002, 236).

1453 yılında İstanbul'un fethiyle Ortodoks Hıristiyan dünyasının merkezi Osmanlı idaresi altına geçmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla tarihe karışan Ortodoks kilisesi Osmanlı İmparatorluğu'nun hoşgörülü yönetimi altında yeniden hayat bulmuştur (Ekincikli: 1996, 12).

Karamanlılar aslında XI. yüzyılda Bizans tarafından Anadolu'da özellikle Toros dağlarına yerleştirilen paralı askerlerdi. Bunlar tıpkı Bizans ordusu içindeki diğer paralı askerler olan Peçenek ve Kuman Türkleri gibi Türk boylarından biriydi. Daha sonra Ortodoks Hıristiyan inancını kabul eden Karamanlıların çoğu bugün Lozan Antlaşmasında imzalanan mübadele ile Yunanistan'da yaşamaktadırlar (Kahya: 2008, 131).

"XIV.-XX. yüzyıllar arasında yazılı belgeler bırakan Karamanlılar, bir görüşe göre Türklerin İslamiyeti kabulünden önce Anadolu'ya gelen ve Bizans ile sıkı münasebetleri sonucunda Hıristiyanlaşan Türklerin torunlarıdır. Türk halkı kendi ırkından olmayan ve Rumca konuşan Hıristiyan-Ortodoks halka *Rum*, kendi ırkından olup Türkçe konuşan Hıristiyan-Ortodoks halka ise *Karamanlı* diyerek iki topluluk arasındaki farkı çok açık bir şekilde vurgulamıştır." (Sertkaya: 2004, 1).

"Karamanlıların isimlerinin kökeni konusunda Abdulkadir İnan, *Karaman İsminin İntişar Sahasına Dair* başlıklı makalesinde Karamanlıların 24 Oğuz boyunun Salur boyundan olduklarına dikkat çekmektedir. İnan'ın belirttiğine göre Oğuzların Türkistan'da özellikle Sirderya'nın kuzeyinde buldukları dönemde Karamanlılar, Salurların önemli bir şubesini oluşturmaktaydılar. Nehirlerin, destanlardaki kahramanların, Şamani ruhlardan bazılarının isimlerinde ve bazı kabilelerin küçük oymaklarında *Karaman* ismine rastlanmaktadır. Örneğin, Kazak, Kırgızların Kiçiyüz heyetindeki Bayoğlu kabilesinin Tana şubesine bağlı *Karaman* adında ufak bir oymak vardır. Ayrıca Orta Yüz heyetinde de Argın kabilesinde *Karaman* bir şubedir. Eski Oğuz yaylalarının kuzeyinde bugün Samara denilen yerdeki iki nehrin isimleri *Ulu Karaman* ve *Kiçi Karaman* iken, Kazak Kırgız Şamani ilahilerinde *Karaman* bir ruhun ismi olarak, XVI. yüzyılda da Kalmuk kah-

ramanlarından birinin adı olarak karşımıza çıkabilmektedir." (Anzerlioğlu: 2009, 140'tan: İnan: 1968, 8-9).

1.2. Karaman ve Karamanlı Adı

Eckmann'a göre Karamanlı adı 1553-1555 yıllarında İstanbul Macar Elçiliğinin azası olan ve Anadolu'nun büyük kısmını gezen Hans Dernschwam'ın günlüğünde kayıtlı olan *Caramani*, *Caramanos* (=i hali), *Caramanier* kelimelerinden gelmektedir (Eckmann: 1988, 89). "İstanbul'da Yedikule yakınlarında bir mahallede oturan ve *Caramanos* denilen bu insanlar Dernschwam'a göre Karaman'dan gelmişlerdir. Ortodoks Hıristiyan'dırlar. Hiç Yunanca bilmemekte ve Türkçe konuşmaktadırlar. Yine Dernschwam'a göre I. Selim, Karamanlılar'ı İstanbul'a göndererek Yedikule ile Samatya arasında güzel ve büyük bir kilisesi olan Rum mahallesini oluşturmuştur." (Anzerlioğlu: 2009, 137'den: Dernschwam: 1992).

"Türk Ortodokslarına ne zamandan beri 'Karamanlılar' dediği hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. 'Karamanlıca' adı verilen ve 'Grek harfli Türkçe' yazının kullanılmaya başlamasını, şayet Türk Ortodokslarına, 'Karamanlılar' adının verildiği tarihi kabul edersek, o zaman Fatih Sultan Mehmet dönemini esas almamız gerekecektir. Gerçi Selçuklular dönemine ait, yazarı bilinmeyen, fakat XIII. yüzyılın ikinci yarısında yazılan bir kaynakta; 'Yarınşehirde iki kilisenin inşa edildiği, bunlardan birinin Romalıların kilisesi diğerinin de Karamanlıların kilisesi olduğu'" belirtilmektedir (Ekincikli: 2002, 236'dan: Scher: 1907, 222).

Yunan harfli ilk Türkçe gazeteyi çıkaran Evangelinos Misaelidis *Karamanlı* adlandırmasının esas olarak Anadolu'nun Karaman vilayetinden gelenleri ifade etmek için kullanıldığını belirtmektedir. *"Anadolululara Karamanlı ismi tâ Sultan Murad Han-ı Gazi hazretlerinin asrından sehven İstanbul'un Karamanından dolayı kalmıştır. Şöyle ki, Anadolu'dan İstanbul'a gelen taşçı, duvarcı, sıvacı ustalarının ve amelenin cümlesi Büyük Karaman ile Küçük Karaman'da otururlar idi. Ve devlet ebniyesine (binalarına) veyahut onun bunun binasına ustalar iktiza ettiğinde, 'gidin birkaç nefer Karamanlı usta getirin' derlerdi, yani Karamanda oturan ustalardan demek idi. Ve ustaların kaffesi Anadolulu olduklarından vakit geçerek, İstanbullular kaffe-i Anadoluluları Karamanlı zanneylediler. Ve böylelikle bu isim kalmış ise de yanlıştır, asıl Karaman İstanbul'dadır."* (Anzerlioğlu: 2009, 137-138'den: Anhegger: 1979-1980).

Dilleri Türkçe fakat Ortodoks Hıristiyan olan bu halkın yerleşim yerleri dik-kate alınarak *Karamanlı* denmesi bugün yaygın olan bir görüştür. "Semavi Eyice'ye göre dilleri gibi bazen adları bile Türkçe olan bu Ortodokslara Orta Anadolu'nun Karaman bölgesinde rastlandığından dolayı *Karamanlı Rum-lar* adı verilmektedir. Yine benzer bir görüşü ifade eden Speros Vryonis de Karamanlıların her ne kadar Anadolu'nun birçok yerinde yaşadığını belirtse de, çoğunluğunun Anadolu Türkmen Beylikleri döneminde Karamanoğulları beyliğinin hüküm sürdüğü topraklarda yaşadığından dolayı bu isimle anıldıklarını belirtmektedir." (Anzerlioğlu: 2009, 138'den: Eyice: 1962, 369).

Karaman adının Peçenekler arasında da şahıs ismi olarak kullanımı tespit edilmiştir. Akdes Nimet Kurat, Rus ve Bizans kroniklerinde yer alan Peçenek başbuğlarının isimlerinin *Kataleym*, *Suldüz* ve *Karaman* olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Gyula Moravcsik'in Byzantino Turcica adlı eserinde *Karamanos* adlı bir Peçenek başbuğunun adı zikredilmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında *Karaman* adının Anadolu dışında hem İç Asya'da hem de Balkanlar'da yaşayan Türk toplulukları arasında yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Anzerlioğlu: 2009, 141'den: Kurat: 1937, 52).

Harun Güngör, *Karamanlılar* adının ortaya çıkışı hususunda şu değerlendirmede bulunmaktadır: "*Anadolu'nun diğer yörelerinde yaşayan Rum halka 'Rum' denmesine rağmen Karaman bölgesinde yaşayan Rumlara diğer Rumlardan ayrı olarak 'Karamanlı' adının verilmesi, onların diğer Rumlardan ayrı bir özelliğe sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu bölgede yaşayan Ortodoks Rum halkı sadece Türkçe konuşuyor, Türkçeden başka bir dil bilmiyordu.*" (Güngör: 1989, 97).

"Türkçe konuşan Ortodoksların genel bir ifadeyle *Karamanlılar* olarak adlandırılmaları bir kenara bırakılacak olursa bu insanların kendilerini nasıl isimlendirdikleri sorusunun cevabının da oldukça ilginç olduğu görülür. Konuyla ilgili olarak incelenen hemen hemen tüm kaynaklarda Karamanlılar için çoğunlukla *Türkofon Ortodokslar* tabiri kullanılmaktadır." (Anzerlioğlu: 2009, 148-149'dan: Balta: 1990, 84; Ekincikli: 1998, 117; Anhegger: 1988, 159).

Karamanlılar tüm değerlendirmelere rağmen kendilerini ne Türk ne de Rum olarak adlandırmışlardır. Karaman kitaplarında bu topluluk "*Anadolu Hıristiyanları*", "*Anadolu Ortodoks Hıristiyanları*", "*Yunan dilini bilmeyen Anadolu Hıristiyanları*" veya sadece "*Anadolulu*" olarak kaydedilmiştir (Eckmann: 1991, 21).

1.3. Karamanlıların Yaşadıkları Bölgeler

Karamanlılar tarih boyunca özellikle Anadolu'nun İç ve Güney bölgelerinde takriben Trabzon-Fırat-Toros-Silifke hattından batıya düşen kısmında, Karadeniz Bölgesi'nde, Ortadoğu'da başta Suriye civarında, Baserabya'da, Balkanlar'da ve Kırım'da yoğun olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Eckmann: 1950, 165).

Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Alanya ve Antalya civarında bu tür Hıristiyanlarla yani Karamanlılarla karşılaştığını şöyle dile getirmektedir: "*Alanya-Kadim eyyamdan beru Urum (Rum) keferesi bir mahalledir, cümle üç yüz haraçtır (üç yüz hane); amma asla urum lisanı bilmeyub, bâtil Türk lisanı bilürler. Antalya...ve dördü Urum keferesi asla urumca bilmezler. Batıl Türk lisanı üzre kelâmet ederler.*" (Eröz: 1983, 33'ten: Turan: 1948, 71).

Karamanlılar Anadolu'nun Nevşehir, Kayseri, Niğde, Karaman, Isparta, Burdur, Aydın, Antalya, İzmir, İstanbul, Trabzon, Ankara, Konya ve Karadeniz'in sahil kesimlerinde yoğun olarak varlık göstermişlerdir.

Tarih Araştırmacısı Soysü'ye göre ise, Karamanlılar 1924 yılına kadar kendi öz topraklarında kalmışlardır. Kendi topraklarına ek olarak Aksaray, Ihlara Koyağı, Peristrama, Ürgüp, Göreme, Derinkuyu, Akşehir, Ereğli, Ermenek, İçel ve Fethiye'de yaşadıklarını belirtmiştir. (Aygil: 2003, 72'den: Soysü: 1992).

Janos Eckmann Anadolu toprakları dışında da Karamanlıların yaşadığını belirtir. Hatta buna örnek olarak bugün Gagauz topraklarında *Karamanköy* adında bir yerleşim yerinin bulunduğunu belirtmiştir (Anzerlioğlu: 2009, 148).

1.4. Köken

1.4.1. Karamanlıların Etnik Menşei Hakkındaki Görüşler

Karamanlıların menşei hakkında farklı görüşler vardır. Bu görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Karamanlıların etnik kökeniyle ilgili sorular bugün hâlâ açıklığa kavuşmamıştır. Karamanlılar büyük olasılıkla Bizans ordusunda asker olarak görev yapmışlardır. Bunun yanı sıra söz konusu halk mülteci ya da esir olarak Bizans İmparatorluğunun Küçük Asya Eyaleti'nde yerleştirilmiş, Hıristiyanlığı kabul etmiş Türklerin soyundan gelmektedirler. 14. yüzyılda bu Hıristiyan

Türklerin büyük çoğunluğu Karaman Beyliğinin himayesine girdiği için daha sonra bütün Hıristiyan Türkler ve daha önce Karamanlı Beyliğinin dışında yaşayan halk da *Karamanlı* adını almıştır. (Eckmann: 1988, 89).

Janos Eckmann'a göre Karamanlıların menşeiyle ilgili yaygın iki nazariye bulunmaktadır: Bunlardan birincisine göre Karamanlılar Türkleşmiş Rum'lardır. İkincisine göre ise Selçuklular zamanında Bizanslılarla olan sıkı münasebetler sonucunda Türklerin bir kısmı Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Karamanlılar da bunların torunları olup aslen Türk'türler. Pek çok görüş bu ikinci nazariyeyi desteklemektedir (Eckmann: 1950, 165'ten: Dmitriev: 1928).

Evangelia Balta da Karamanlıların etnik kökeni konusunda iki farklı görüşün hakim olduğunu belirtir: "Bunlardan birincisine göre bu topluluklar Yunan kökenlidirler ve zorla ya da Batı Anadolu'nun kıyılarında yaşayan ve Yunanca konuşan öteki Ortodoks Hıristiyanlardan uzak ve kopuk kaldıklarından Türkçe konuşmaya mecbur kalmışlardır. Diğer bir görüşe göre ise bu topluluklar Türk soyundan gelmedirler; bu insanlar Anadolu ele geçirilmeden önce Bizans toprakları içine girip yerleşmişler ya da Bizans ordusuna paralı asker olarak katılmışlar ve -yeni efendilerinin dillerini benimsemeden- dinlerini değiştirmişlerdir." (Balta: 1990, 83).

Mustafa Ekincikli, Türk Ortodokslarının menşei konusunda farklı görüşler bulunduğunu ifade ettikten sonra şu değerlendirmede bulunmaktadır: "*Millî Mücadele'nin sonuna kadar Anadolu'da Müslüman Türklerden tamamen farksız bir şekilde yaşayan ve Rumca bilmeyen bu Ortodokslar, acaba ana dillerini unutmuş, Türkleşmiş Hıristiyanlar mıdır? Yoksa ırken Türk olup da sonradan Hıristiyanlığı kabul etmiş, lisanen değilse bile hissen Rumlaşmış insanlar mıdır? Bu görüşlerden biri diğerine göre henüz üstünlük sağlayabilmiş değildir. Ancak biz Türk Ortodokslarının kimliğini ortaya çıkarırken ikinci görüşe ağırlık vereceğiz. Tarihi olarak Türk Ortodokslarının Türk menşeli oldukları söylenebilir. Bilindiği gibi XI. yüzyıla kadar, Orta Asya'dan Batı'ya doğru gelişen Türk fütuhatinin istikameti, Hazar ve Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlardan Tuna boylarına doğrudur. IV. yüzyıldan itibaren bu istikameti takip eden Türk boyları, ilk numune Batı Hunları olmak üzere Avrupa'da kavimler göçüne sebep olmuşlardır. Bulgarlar, Avarlar, Peçenekler, Uzlar, Kıpçaklar (Kuman) hep bu yolu takip ederek Balkanlar'a, Bizans ülkesine gelen Türk boylarıdır. Bu Türk boyları ilk göründükleri zamanlarda Bizans'ı meşgul etmişler, fakat zamanla*

eski güçlerini kaybederek bu imparatorluğun nüfuzu altına girmişlerdir. Bizans'ın bu Türk boylarına karşı uyguladığı siyaset; önce gelenleri daha sonra gelenlerle savaştırmaktır. Bu Türk boyları, siyasî bir güç olmaktan çıkınca da Bizans İmparatorları tarafından sistemli bir şekilde Hıristiyanlık tesirinde bırakılarak eritildiler. Bizans'ın tesiri altına giren bu Türkler ya Anadolu'da sınır muhafızı olarak yerleştirildiler veyahut da paralı asker olarak orduda çalıştırıldılar." (Ekincikli: 2002, 233).

Karamanlıların menşei konusunda İstiklal Savaşında Milli Mücadele saflarında yer almış, Papa Eftim adıyla bilinen fakat Atatürk tarafından yaptığı hizmetlerden dolayı "Baba Eftim" ismiyle taltif ettiği Papa Eftim²'in oğlu Türk Ortodoks Kilisesi Patriği Selçuk Erenerol şu ifadeleri kullanmaktadır: "*Bizler Orta Asya'dan gelen Selçukilerdeniz. Selçukluların bir kısmı İslamiyeti bir kısmı da Hıristiyanlığı seçmişlerdi. Anadolu'da Türkler asırlardan beri, hatta Alparslan Gazi'nin Anadolu'ya girmesinden binlerce yıl önce yerleşmişlerdi. Kafkaslar üzerine gidenler Romanya, Moldavya gibi ülkelerde Gagauz Türklüğünü oluşturmuştur. Babam Papa Eftim Anadolu çocuğudur. Aslen Akdağ-Madenli, annem ise Ankaralı'dır. Beş kardeşimin dördü Anadolu'da ben İstanbul'da doğdum.*" (Öztürk: 1996, 87; Rüşen: 1994).

Türkler arasındaki Hıristiyanlık faaliyetleri Balkanlar ve Orta Asya'da yoğun bir şekilde yürütülmüştür. Bu bölgedeki Hıristiyanlık faaliyetlerinin yoğun

2 "Papa Eftim 1300 (1884 -1885) yılında Ankara Vilayeti Yozgat Sancağı Akdağmadeni kasabası İstanbulluoğlu Mahallesi'nde doğmuştur. Küçükken kilise okulunda eğitim gören Eftim, 1918 yılında Ankara'ya giderek babasının mesleği olan manifaturacılığa başlamış ve 1911 yılında da evlenmiştir. Küçük yaştan itibaren dine karşı büyük bir ilgi duymuş ve bu ilgisinin sonucunda da manifaturacıların dışında 1912 yılında kilise bünyesinde diyakoz* olarak göreve başlamıştır. Diyakozluğu 1915 yılında papazlık takip etmiş ve Kayseri Metropolidi Nikolaos tarafından takdis edilerek aynı yıl Eftim Akdağmadeni'ne papaz olarak atanmıştır. Daha sonra ise 1918 yılında Keskin Metropolit vekili olmuştur." (Anzerlioğlu: 2009, 262-263'ten; Ergene: 1951, 5-6).

*diyakoz: Hıristiyanlıkta papazın yardımcısı olan din adamı. (Türkçe Sözlük: 2005, 543).

"Papa Eftim işgale uğrayan Anadolu topraklarındaki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Papa Eftim Anadolu'daki direnişe katılarak Milli Mücadele boyunca ve daha sonra Cumhuriyet Türkiye'sinde Fener Patrikhanesi'nin Türkler ve Türkiye devleti aleyhine giriştiği tüm faaliyetlerin karşısında yer almıştır. Papa Eftim bu kararını takiben işgale karşı Müslümanlar kadar Hıristiyanların da rahatsız olduğunu dikkat çekmiş ve iki noktayı özellikle vurgulamıştır. Bunlardan birincisi Anadolu'da yaşayan Ortodoksların dilleri, âdetleri ve kültürleriyle Türk olduklarını ispatladıklarıdır. İkincisi ise Fener Patrikhanesi'nin bu gerçek karşısında takındığı Helenleştirme politikası ve bağlı olduğu devlete karşı giriştiği ihanetlerdir. Papa Eftim, Millî Mücadeleye katıldığı andan itibaren sürekli olarak Ortodoks halkın dikkatini Fener Patrikhanesi'nin geçmişten itibaren Osmanlı idaresi ve sonrasında TBMM hükümetine karşı takip ettiği aleyhtar siyasete çekmeye çalışmış ve Anadolu Hıristiyanların Millî Mücadeleye tüm gayretleriyle destek vermeleri gerektiğini ve Müslüman Türklerle aynı soydan geldiklerini hatırlatmıştır." (Anzerlioğlu: 2009, 266).

bir şekilde yürütülmesi buradaki Türk boyları arasında Hıristiyanlığın daha fazla kabul görmesinden anlaşılmaktadır (Ekincikli: 2002, 233; Ekincikli: 1998, 44).

Balkanlara Karadeniz'in kuzeyindeki hattı izleyerek gelen Bulgar, Avar, Peçenek, Uz (Kuman), Kıpçakların millî bilinç yerine kabile şuuruna sahip olmaları, Bizans İmparatorluğu'nun işine gelmiş, asırlarca bu Türk boylarını birbirine kırdırarak düşman etmiştir. Bugün Rusya da özellikle 1991'de SSCB'nin dağılmasının ardından aynı yöntemi kullanarak Türk boylarını birbirinden ayırmış ve onları Hıristiyanlaştırmak için yoğun çaba sarf etmiştir (Eröz: 1983, 3).

Faruk Sümer, Karamanlıların köklerinin Anadolu'daki Türk olmayan kavimlerden oluştuğunu, fakat bunların zaman içinde dillerini unuttuklarını ve Türkçe konuşmaya başladıklarını belirtir. Taşdıkları Türkçe adlar, konuştukları dil, şeriyeye sicilleri ve tahrir defterlerinin incelenmesine dayanarak Karamanlıların Türk menşeli olduklarını savunan bilim adamları da bulunmaktadır. Dmitriyev ve Talat Tekin gibi bilim adamları Karamanlıların Türk kökenli olduğunu kabul etmektedirler. (User: 2006, 87-88'den: Cami, *Osmanlı Ülkesinde Hıristiyan Türkler ve Bizans İmparatorluğu'na Dahil Olan Turanî Akvam*, İstanbul 1932'den naklen M. Şakiroğlu, "a.g.m.", 236.s.; Mehmet Eröz, a.g.e., 28-29.s., F. Sümer, "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?", TTK-B, XXIV,s. 93-96, Ankara 1960, 575-576.s., H.F. Turgal, "Anadolu'da Gregoryen ve Ortodoks Türkler", *Ülkü*, c. IV, sayı 22, 173-182.s.; T. Tekin "Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı", *Ulusal Kültür*, I/2, 1978, 29.s.)

"Selçuklular, XI. asırda Anadolu'ya geldiklerinde, burada, Hıristiyanlaştıkları halde Türklüklerini koruyan Bulgar, Avar, Peçenek, Uz ve Kıpçak Türkleriyle ve onlardan çok daha uzun zaman evvel yerleştirilmiş Hun zümrelerinin torunlarıyla karşılaşmışlardır. Ortodoks Hıristiyan inancını benimsemiş bu zümreler, Selçuklularla birlikte Anadolu'nun Türkleşmesine katkı sağlamışlardır. İşte bu zümreler dikkate alındığında, N. Dmitriyev'in, Selçuklular devrinde Bizanslılarla sıkı ilişki içinde olan Türklerden bir kısmının Hıristiyanlığı benimsediği ve Ortodoks Karamanlıların da bunların torunları olduğu şeklindeki teorisine karşı, Selçuklulardan çok daha eski tarihlerde Bizans İmparatorluğu'nda iskan edilen Türk topluluklarının söz konusu zümreyi oluşturdukları şeklinde bir teori geliştirmek daha gerçekçidir. Zira tarihî kayıtlarda Selçukluların Hıristiyanlaşmasıyla ilgili hiçbir kayıt yoktur. Anadolu'da yüzyıllar sonra, Osmanlı-Arap alfabesinin dışında

bir alfabeyle son derece zengin ve gelişmiş bir edebî miras bırakacak olan Hıristiyan Türkler, muhtemelen daha VI. asırda Anadolu'da paralı asker olarak iskan edilen, buna karşılık dillerini unutmayan, dolayısıyla millî kimliklerini kaybetmeyerek Bizans asimilasyonundan kendilerini tecrit eden Bulgar, Avar, Peçenek, Uz ve Kumanların torunlarıdır." (User: 2006, 87-88'den: Kafesoğlu: 1993, 172; Eröz: 1983, 23; Eckmann: 1950, 165).

Mustafa Ekincikli Karamanlıların kimliği üzerinde yazmış olduğu makalesinde şu sonuca varmıştır: "*Türk Ortodoksları, 'ana dillerini unutmuş eski Anadolu Rumları' değildirler. Çünkü; Rumca basit bir konuşma dili değildir ki kolayca unutulabilsin. Ayrıca Türk Ortodoksları, Anadolu'da Müslüman Türklere nispetle küçük bir azınlık oluşturuyorsa bile kendi ana dillerini unutmayacak derecede bir yoğunluğa sahiptirler. Diğer yandan, Türk hâkimiyeti, hiçbir zaman kendi idaresi altındaki milletlerin ana dillerini unutturmaya çalışmamıştır. Göz ardı edilemeyecek bir başka önemli husus, Anadolu'da yüzyıllardan beri Türk hâkimiyeti altında yaşayan bir takım Ortodokslar vardır ki onların ana dilleri Rumca'dır. Eğer Türk hâkimiyeti Türk Ortodokslarına zor kullanarak ana dillerini unuttursaydı, bunların da Rumca bilmemeleri gerekirdi. Hâlbuki böyle bir uygulama tarihimizde görülmemiştir. Türk Ortodoksları, Bizans döneminde Anadolu'ya gelip yerleşmiş Bulgar, Avar, Peçenek, Uz ve (Kuman) Kıpçak'ların bakiyeleridir. Tarihî olarak Türk ırkından oldukları isbat edilen Türk Ortodokslarının 'hissî' olarak ne derece Türkleşip Türkleşmedikleri tartışmaya açıktır."* (Ekincikli: 2002, 238-239). Karamanlıların kimliğini belirlemek için mensup oldukları din ve Grek harfleriyle yazmış oldukları Türkçe eserler belirleyici olmaktadır. Evangelia Balta, Karamanlılar için *Türkofon Ortodoks* tabirini kullanır. Balta'ya göre Karamanlıların kimliğinin tespitinde kullanılacak iki temel veri olan din ve dil faktörleri yetersiz ve birbiriyle çelişen bir durum göstermektedir. Balta'ya göre mevcut Karamanlca kitapların önsözlerinden hareketle etnik kimlik konusunda bir sonuç elde edilebilir. Eldeki kaynaklar incelendiğinde ilk yayınlanan ve dinî içerikli eserlerde *Hıristiyanlar, Anadolu Hıristiyanları* sözcüklerinin kullanıldığı görülmüştür. Daha sonra yazılan eserlerde buna bir de *Ortodoks* kelimesi eklenmiştir (Balta: 1990, 82).

Sonuç olarak Karamanlıların menşei hakkındaki tartışmalar bugün hâlâ tam olarak netlik kazanmış değildir. Bu konuda iki baskın görüş hâkimdir. Bir görüşlerden birine göre Karamanlılar Rum kökenlidir. Diğer bir görüşe göre ise Karamanlılar Türk menşeli olmakla birlikte Hıristiyanlaştırılmış bir topluluktur.

Kısaca özetleyecek olursak Karamanlılar Yunan değildi. Kullandıkları dil ise Türkçe idi. Yani Karamanlıların konuştuğu dil hemen yakınında oturan Müslüman komşusunun kullandığı dilin aynıydı. Karamanlılar günlük konuşma dillerinin yanı sıra kiliselerinde ibadetlerini de Türkçe yapmışlardı. Ayrıca gelenek, görenek, yaşam tarzları ve alışkanlıkları da Müslüman Türklerden farklı değildi (Anzerlioğlu: 2009, 248).

2. Dil ve Edebiyat

2.1. Alfabe

2.1.1. Grek Alfabesi

"Grek alfabesi, Kuzey Sami yazısından gelişen yazı sistemlerinden biridir. Yunanlılar, sıkı ticarî ilişkiler içinde buldukları Fenikelilerin mallarını belirlemede bazı işaretler kullandıklarını görüp bu işaretleri öğrenerek, takriben M.Ö. 1000 yıllarında Grek yazısını kullanmaya başlamışlardır." (User: 2006, 91'den: Malay: 1987, 8; Diringer: 1968, 359).

Kendisinden gelişen farklı alfabelerle yazı tarihinde önemli bir yer tutan Grek alfabesi, ünsüz çatılı bir yazı sistemi olan Sami alfabesini, modern anlamdaki alfabeğe dönüştürmüş ve bu yazıya estetik şeklini vermiştir. Antik devirde Etrüsk, Likya, Frigya, Lidya ve Karya alfabelerine, Mısır Kıptî yazısına kaynak teşkil eden, modern Latin ve Kiril alfabelerinin de atası olan Grek alfabesi, ticaret, din ve savaş yollarıyla Avrupa'nın tamamında ve Asya'nın büyük bir bölümünde yaygınlaşmıştır (User: 2006, 91).

2.1.2. Karamanlı-Grek Alfabesi

Türkler tarih boyunca Göktürk, Uygur, Soğut, Mani, Brahmi, Çin, Arap, İbrani, Süryani-Estrangelo, Grek, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır. İncelememize konu olan Karamanlılar da Grek harfli Türkçe ile çok sayıda mezar kitâbesi ve matbu eser ortaya koymuşlardır.

"Türkçenin veya Türkçe kelimelerin yazımında kullanılan ilk alfabelerden biri de Grek (Yunan) alfabesidir. Bugünkü bilgilerimize göre Grek harfleriyle yazılmış en eski Türkçe kelimeler Ural nehrinin Türkçe adı olan *Yayık* ile eski Türklerin cenaze töreni anlamında kullandıkları *yoğ* kelimesidir. Bunlardan *Yayık* adı ilk olarak ünlü İskenderiyeli astronom, matematikçi ve coğrafyacı Ptolemais tarafından II. yüzyılda Δάιξ (*Dayıks*; kelime sonundaki -s Grekçe nominativus ekidir) olarak kaydedilmiştir. Aynı adı Bizanslı Menandros Protektor VI. yüzyılda Δάιχ (*Dayih* veya *Dayik*) şeklinde yazar. Göktürklerin cenaze töreni anlamında kullandıkları *yoğ* kelimesi ise 576 yılında Gök-

türk hakanı Ektel'e gönderilen Bizans elçilik heyeti başkanı Valentinus'un Bizans'a dönüşünde yazdığı raporunda *δοχια* (*dohia*) biçiminde kaydedilmiştir. Burada *hi* ve *yota* (hi), Türkçenin *ğ* sesi için kullanılmış olmalıdır. Kelime sonundaki *-a* ise Grekçe ektir." (Tekin: 1977, 105-106).

"Bizans tarihlerinin Türklerle ilgili bölümlerinde ve Batı Hun birliğine dahil Bulgar Türklerinden kalma dil yadigarlarında da Grek harfleri ile yazılmış Türkçe kişi adları, ünvanlar ve belirli bazı kelimeler (12 hayvanlı Türk takvimindeki hayvan adları ve sayılar gibi) vardır. Grek alfabesiyle yazılmış eski Tuna Bulgarları kitabelerinde (IX. yüzyıl) zikrolunan *Omurtag*, *Tervel* vb. gibi Türkçe hükümdar adları ile *Bayan*, *Boyla*, *Bagatur* vb. gibi Türkçe ünvanlar bunlar arasındadır." (Tekin: 1977, 107).

"Osmanlıcanın veya Türkiye Türkçesinin Grek alfabesiyle yazılmış en eski örnekleri XVI. yüzyıla aittir. Grek harfleri ile yazılmış en eski Osmanlıca (Türkçe) metin İstanbul patriği ünlü Gennadios Scholarios'un Fatih Sultan Mehmed'in emri üzerine hazırlamış olduğu Hıristiyan İtkatnamesidir. Patrik Gennadios'un bu İtkatname'nin Grekçe metnini 1455 veya 1456 yılı başlarında hazırladığı biliniyor. Bu İtkatname Vertoria (Karaferye) kadısı Ahmed tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra Arap harfli Türkçe İtkatname çevirisi Grek harfleri ile de yazılmıştır." (Tekin: 1977, 107).

Karamanlıların ana dillerinin Türkçe, kullanmış oldukları alfabenin ise Grek harfleriyle olmasını Osman Fikri Sertkaya şöyle açıklamaktadır: "*Türklerin başlangıçtaki dinî inançları, bugün için, meçhulümüzdür. Bilinen devrelerden itibaren ise Şamanist, Budist, Maniheyist, Musevî, Nestoriyen (Süryani), Hıristiyan, Müslüman vs. olan Türkler, değiştirdikleri din gereğince o dine uyan alfabeyi kullanmışlardır. İşte Tengriist Türklerin Köktürk, Budist Türklerin Uygur ve Brahmi, Maniheyist Türklerin Mani, Musevî Türklerin İbrani, Müslüman Türklerin Arap, Hıristiyan Türklerin ise Latin, Ermeni, Kiril, Grek... vs. gibi yazıları kullanmalarını, bu değişen din faktörü ile açıklamak istiyoruz. Bu izah tarzı aynı zamanda Karamanlıların Türkleşmiş Rum olduğu görüşünün yanlışlığını da ispat etmektedir.*" (Sertkaya: 2004, 2).

Grek alfabesi, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine mensup olan Karamanlı toplumu tarafından XVIII. ve XX. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. Grek alfabesinin kullanımının bilhassa Karamanlılar arasında bu kadar geç bir tarihte başlamış gibi görünmesine rağmen, Grek Alfabesiyle Türkçe kişi, yer ve kavim adlarının kaydedilmesi çok daha eski tarihlere gitmektedir (User: 2006, 85).

Karamanlı-Grek alfabesinin Grek harfli yazımı ile ses karşılıklarını aşağıdaki tabloda şu şekilde göstermek mümkündür:³

Tablo 1. Karamanlı-Grek Alfabeti.

Karamanlı-Grek Alfabeti	
Ses karşılıkları	Harfler
a	A α
b	μπ, π, ππ, μ
c	τζ, δζ, ντζ, τ̇ζ, τ̇ζ
ç	τζ, δζ, ντζ, τσ, τ̇ζ, τ̇ζ
d	ντ, τ, δ, ττ,
e	E ε
f	Φφ, Υυ
g	Γγ, γκ, γγ, κ
ğ	Γ
h, k	Xχ
ı	Ιι, ει, υ, η
i	Ηη, Ιι, ει, η
j	Zζ, σ, τζ
h	Κκ, κκ, γκγ, χ
l	Λλ
m	Mμ
n	Nν
ñ	γκ, γκ, γ, νγ, γγ, γν, νγγ
o	O o, Ω ω
ö	O o, ιο, εο, ö, ö
p	Ππ, ππ, χ
r	Rρ
s	Σς, σ, σσ
ş	ς, σ, σσ, ö, ö, σσι
t	Tτ, ττ, δ, δ
u	Oυ
ü	ον, öv, öv, ιου, ιö, öu
v	Bβ, υ
y	Ιι, γι, γ, η, ιγ
z	Zζ, σ

Türkçenin 31 sesinden c, ç, h, ı, j, ö, ş ve ü harflerini Yeni Yunan alfabesinde göstermek mümkün değildir. Bunun dışında Grek alfabesiyle yazılmış

³ Tablo 1 için bakınız. USER, Hatice Şirin (2006), *Başlangıcından Günümüzü Türk Yazı Sistemleri*, Ankara, Akçağ Yayınları.

eski metinlerde çoğu zaman *b*, *d* ve *g* harfleri *p* (ϖ), *t* (τ, υ), ve *k* (χ) ile gösterilmiştir (Eckmann: 1950, 172).

"Grek alfabesi, Karamanlı Türkçesinin ses sistemini tam olarak yansıtmamaktadır. Bu alfabe, Türkçedeki dar-düz damak ünlüsü /'y/, dar-yuvarlak ön damak ünlüsü /'yü/, geniş-yuvarlak ön damak ünlüsü /'ö'yü/, sedalı ve sedasız diş-damak patlayıcıları *c* ve *ç*'yi, sedalı ve sedasız diş-damak sızıcıları *j* ve *ş*'yi ve sedasız arka damak sızıcısını karşılayan harf değerlerine sahip olmadığı için, söz konusu sesler farklı harf birlikleriyle ve diyakritiklerle temsil edilmişlerdir. *c* ünsüzü τζ, *j* ünsüzü ζ, *ş* ünsüzü σ ve *ç*, / ünlüsü τ, ε, η, ve υ harfleri ve harf birlikleriyle, / ünlüsü o, / ünlüsü de ov ile yazılmıştır. Bununla beraber, söz konusu harf birlikleri ve ayırıcı işaretlerin (diyakritik) kullanılışı, bölgeden bölgeye değişmiş ve neticede ortaya son derece istikrarsız bir imla çıkmıştır. Bu seslerin yanında Grek alfabeli Karamanlı Türkçesi metinlerinde *b* için hem μϖ hem ϖ, *d* için hem υτ hem τ harflerinin kullanılması, *ç*'in hem k hem de h seslerinin karşılığında kullanılması, imladaki karışıklığı iyice arttırmıştır." (User: 2006, 91-92'den: Eckmann: 1950, 27-31). Tüm bunlara ek olarak Karamanlıcada, Yunan alfabesinde bulunmayan harfler vardır. Örneğin epsilon (Ψ) ve ksi (Ξ) gibi Grek harfleri Karamanlıcada yoktur. Çünkü Türkçede bu harflerin temsil ettiği ses bulunmamaktadır. Karamanlıcada bazı sesleri karşılamak üzere özgün harfler de yaratılmıştır. Karamanlı alfabesine Latince'den C, Kiril alfabesinden ise Δ harfleri girmiştir (Korat: 2003, 67).

Karamanlıların kullandıkları Grek alfabesiyle ilgili nihai olarak şunlar söylenebilir: Karamanlıların Grek alfabesini kullanmalarının en önemli nedenlerinden biri dinî gerekçeleridir. Bunda kilise önemli bir rol oynamaktadır. Yunan harfleriyle Türkçe yazmanın diğer bir önemli gerekçesi de Karamanlılar arasında örgün eğitimin olmayışıdır. Yerel topluluklar ve dinî cemaatler kendi eğitimini kendileri veriyordu. Bunda Osmanlı İmparatorluğunda dil ve yazı çeşitliliğinde herhangi bir baskının olmaması, aksine tam bir özgürlüğün hâkim olması etkindir (Korat: 2003, 67).

Grek alfabesi; Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebine bağlı olan Karamanlılar tarafından XVIII. ve XX. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. Sınırlı sayıda ve dar bir bölgede kullanılmasına karşın söz konusu alfabeyle çok sayıda eser yazılmıştır. Bu alfabe, Göktürk yazısı dışındaki diğer tarihî Türk alfabeleri gibi, Türkçenin sahip olduğu seslerin tamamını karşılamada yeterli olmamıştır. Grek alfabesi ise kullanıldığı coğrafya itibarıyla Anadolu, Suriye,

Balkanlar, Baserabya ve Kırım'ın bazı bölgelerindeki Ortodoks Hıristiyan Türkler ve Rumlar tarafından sınırlı bir bölgede kullanılmıştır. Bu noktada din ve inanç sistemlerinin alfabe seçimindeki belirleyiciliği etkili olmuştur. Tarihî süreçteki siyasî olaylar ise (Lozan Antlaşması'yla yürürlüğe giren Mübadele yasası), Grek alfabesinin Türkler ve Türkçe konuşan Rumlar tarafından kullanılmasına son vermiştir (User: 2006, 92).

2.2. Karamanlıca

Karamanlıca, XVI. yüzyıldan XX. yüzyılın başlarına kadar Grek alfabesinin kullanılmasıyla yazılan Türkçedir. Karamanlıcanın ilk dönemlerinde bilhassa konuşma dilinin fonetik özellikleri Orta Anadolu lehçesiyle, son dönemlerde ise Osmanlıca ile benzerlikler gösterir (Korat: 2003, 65).

Anadolu'daki Ortodoks Hıristiyanların konuştukları Türk ağızı, *Karamanlı Türkçesi* veya *Karamanlıca* olarak adlandırılmıştır. Lozan Antlaşması'nın ardından mübadeleye tabi tutulan Karamanlı Ortodoks Türkler, Türkiye'den ayrıldıkları tarihe kadar yüzlerce mezar kitabesi, el yazması ve matbu metin bırakmışlardır (User: 2006, 89).

Karamanlıcanın nasıl bir dil olduğunu ilk kez Jacob ele almıştır. Jacob, Karamanlıcanın klasik dile çok yakın bir dil olduğunu ifade etmiştir (Eckmann: 1950, 168'den; Jacob: 1898). Bu iddia Eckmann'a göre Karamanlıca eserlerdeki hususiyetler incelendiğinde kısmen doğrudur (Eckmann: 1950, 168).

Karamanlıcada müşterek bir yazım birliği yoktur. Yaşanılan bölgeden bölgeye harflerin kullanımları, stilleri değişiklik gösterebilir. Bazen sadece bir bölgede kullanılan ve o bölgeye has harf stiline rastlanabilir⁴ (Korat: 2003, 65). Bu bakımdan Karamanlıca eserlerin dil ve imlâsı standart bir dil özelliği taşımamaktadır. Karamanlıca yazılmış eserlerin pek çoğu tercüme eser oldukları için mütercimlerinin dil ve imlâ anlayışlarını yansıtmaktadırlar. Bunun yanında mütercimlerin farklı coğrafyalarda ve farklı zamanlarda yaşamış olmaları onların kendi aralarında da bir birlik oluşturamamalarına sebep olmuştur. Bu mütercimlerin esas gayesi ortaya koydukları eserlerin

⁴ Buna örnek olarak Niğde'nin Yeşilburç köyü Ayios Theodoros Kilisesi yazıtı çok tipiktir. Söz konusu kitabede "j" harfi haç işareti ile gösterilmiştir. Bunun yanı sıra yerel söyleyiş özellikleri de dikkat çekicidir. Örneğin Sille yazıtında "şefaati ile" ifadesi "şefaatiylan" şeklinde gösterilmiştir. "Hak taala" yerine "Hak taale" yazılmıştır. Bir diğer örnek ise Kayseri Endürlük'teki yazıtta "bin" sayısı, aynı yörede yaşayan Kayserililer gibi nazal n söylenişi ile Binn (BIIT) şeklinde kaydedilmiştir (Korat: 2003, 65).

dili değil içeriğidir. Bu yüzden mütercimler hitap ettikleri topluluğun kendilerini anlayabilecekleri sade ve anlaşılır bir dil kullanmayı tercih etmişlerdir. Zira bu dinî kitapların çoğu okunmak için değil dinlenmek için kaleme alınmıştır (Kılıçarslan-Kahya: 2009, 730).

Karamanlıların yazılı eserlerinde, kitabelerinde ve mezar taşlarında Türkçe kelimelere yer vermelerinin yanında bilhassa *karındaş* gibi Eski Türkçe kelimelere de yer vermiş olmaları son derece dikkat çekicidir. Alanya'nın Tepe Mahallesi'nin Hıdırellez Mevkiinde bulunan Agios Georgios Kilisesi'nin 1873 yılında tamir edildiğini anlatan kitabe buna örnek olarak gösterilebilir.⁵

Abdülkadir Baykurt Cami yazılarında Karamanlılardan geniş bir şekilde bahseder. Cami'ye göre İstanbullular Karamanlıları ayırt etmek için *Karamanlı Rum* tabirini kullanarak onları diğer Rum ahaliden ayırırlardı. Cami, bu Hıristiyan topluluğun son derece duru bir Türkçe kullandığını ve ibadetlerini yaptıkları kiliselerinde dinî ritüellerini yine sade bir Türkçe ile yapmalarıyla dikkati çektiklerini belirtmektedir (Aygil: 2003, 73-74'den: Cami: 1932, 5-6).

Sonuç olarak bugün Yunanistan'da birinci ve ikinci kuşak Karamanlı toplumu içinde Türkçe hâlâ canlı bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Üçüncü kuşak içinde konuşulanları anlayanların yanı sıra az sayıda da olsa Türkçe konuşabilen insanların yaşadığı bilinmektedir (Anzerlioğlu: 2009, 171).

2.3. Karamanlıca Eserler

Karamanlıca eserlere XV. ve XVII. yüzyıllar arasında yazma olarak rastlanmaktadır. Matbu eserler ise XVIII. yüzyılın başlarından itibaren yazılmaya başlamıştır. Karamanlı Türkçesine tercüme edilen bilinen en eski eser ise İstanbul'un fethinden sonra ilk Ortodoks patriği olan Gennadios'un "İtikadname" adlı eseridir. Bunun yanı sıra Karamanlıca metinler içinde Adalia (Antalya)'lı Serapheim (Serafim)'in tercüme ettiği eserler büyük bir yekûn tutmaktadır (Sertkaya: 2004, 2).

⁵ Kitabenin günümüz Türk harflerine çevrilmiş şekli şöyledir:

1. Agios Georgios kilisesi kadımden burada bulunur.
2. Şimdi bu tarihte Aziz kilise yeniden
3. Ortodoks Hıristiyan karındaşlarımız kuvveti ile
4. yapılmıştır. Biz de Kilise'nin tarihinin
5. bilinmesi için bu tarihi yazdırmışızdır.
6. Alanyalı Manuloğlu Sabba 1873 Abril 23." (Gönüllü: 1996, 24).

"Karamanlca basılan ilk kitap 1718 yılında neşredilmiştir. O zamandan itibaren çeşitli Avrupa ülkelerinde Karamanlca diyaleği ile yazılmış pek çok eser yayınlanmıştır. Karamanlca kitapların en önemli koleksiyonu Atina'daki Millî Kütüphanede (National-bibliothek) ve Yunan Bilim Akademisi Kütüphanesinde (Bibliothek der Griechischen Akademie der Wissenschaften) bulunmaktadır. Karamanlca kitapların ilk listesi (yeni basımlı 71 kitapla birlikte 54 eser) S. A. Chudaverdoğlu-Theodotos tarafından bir araya getirilmiştir. *Karamanlidika* adında düzenlenen büyük bir katalog Türkçe olup, Yunan alfabesiyle basılmış olan eserlerin analitik bir bibliyografyası son zamanlarda Atinalı âlimler S. Salaville ve E. Dalleggio tarafından başlatılmıştır. İlk cildi 1584-1850 yıllarındaki 113 eseri tasvir eden 1958 yılında Atina'da neşredilen bir katalog Karaman Edebiyatı hakkındaki bilgimizi esaslı bir şekilde zenginleştirecektir." (Eckmann: 1988, 90).

Grekl harfleriyle yazılan Karamanlca metinler incelendiğinde eserlerin, 1850'ye kadar genel olarak dinî konuları içerdiği görülür. Yayınlar, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren giderek çeşitlenir. Aralarında gazete, dergi, tarih, coğrafya, gramer, sözlük (Osmanlı Türkçesi-Yunanca), ders kitabı, hukuk kitabı, çeviri romanların da bulunduğu din dışı eserler ortaya konulmaya başlamıştır (User: 2006, 90'dan: Stathis: 1994, 2055-2063).

"Grekl harfli Karamanlı Türkçesi kitaplar XVIII. ve XIX. yüzyıldan kalmadır. Bunların içinde en eskisi, ilk baskısı 1718'de İstanbul'da (diğer baskıları: Amsterdam 1743, İstanbul 1803 ve 1883) yapılmış olan *Gülzar-ı iman-i Mesihî* adlı din kitabıdır. XVIII. yüzyıl başlarından XIX. yüzyıl sonlarına kadar yani iki yüz yıl içinde İstanbul, Venedik, Atina, Viyana, Leipzig, Amsterdam, Bükreş gibi şehirlerde basılmış Karamanlca kitapların toplam sayısı 500'ü aşar." (Tekin: 1977, 107-108). "Karamanlı ağızyla çok sayıda sözlük, din, felsefe, tıp, ticaret ve bilim eseri ortaya konmuştur. Bu gelenek, Lozan'da 30 Ocak 1923'te imzalanan 'Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukâvelenâme ve Protokol'ün yürürlüğe girdiği güne kadar aralıksız olarak devam etmiştir." (User: 2006, 86).

Karamanlılar Yunanca bilmedikleri için dinî ve din dışı konulu eserlerini Grekl alfabesiyle yazmışlardır (Tekin: 1977, 107). Bu topluluk sadece matbu eserler yazmakla kalmamış, cenazelerini gömdükten sonra diktikleri mezar taşlarına, ibadetlerini yerine getirdikleri kiliselere ve su içtikleri hayratlara da kitâbeler yazmışlardır (User: 2006, 90).

Karamanlca eserlerin yazılmasındaki en önemli ve birincil amaç dinî akidelerini yerine getirmek isteyen fakat Yunanca bilmeyen Anadolu Or-

todoks Hıristiyanlara dinî inanç ve ritüellerinin öğretilmesidir (Kılıçarslan-Kahya: 2009, 730).

Karamanlı dili, Grek harfleriyle yazılmış eserlerde olduğu gibi bir birlik göstermemektedir. Fakat burada da bir edebî dil ve çeşitli ağızların varlığı söz konusudur. Janos Eckmann incelemiş olduğu metinlerden hareketle Karamanlîca eserleri dil bakımından şöyle sınıflandırmıştır:

"I. Doğrudan doğruya edebî Türkçe ile yazılmış eserler: Bu eserler aslen Arap harfleriyle yazılmış Türkçe eserlerin Yunan harfli neşirleridir. Bu gruba giren eserler nispeten yeni olmakla birlikte transkripsiyon sistemleri genellikle doğrudur. Ayrıca kelimelerin vurgusunu göstermesi bakımından da faydalıdır. Rumlar için yazılmış olan Türkçe gramer ve sözlükler bu tür eserlere örnek olarak gösterilebilir. Bu tür eserlerde Arap alfabesiyle yazılmış olan metin bir de Yunan harfleriyle tekrar edilerek yazılmıştır. Bunlara ek olarak XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında İngiliz Mukaddes Kitap Şirketi tarafından yayımlanmış olan Yunan harfli Türkçe Mukaddes Kitap Tercümeleleri de bu grupta yazılmış eserler içinde değerlendirilebilir (Eckmann: 1950, 167).

II. Halk unsurları ile az çok karışık bir yazı dili ile yazılmış eserler. Bunlar arasında türlü kademeler vardır:

a. Dili edebî Türkçeye yakın olmakla birlikte halk ağızlarına ait bazı fonetik özellikleri (eksik vokal uyumu: *anler, arzuler, oğlı, günü, yoktur, oldu, kurtıl-, bulın-, doldır-, kalup, yetisüp, nufuzlı,; et-, de-, eşit-, ver-, gece oo it-, di-, işit-, vir-, gice*; ses boşluğu: *bean, temie*, tek tük asimilasyon ve disimilasyon ses hadiseleri: *şehir, mimkin, muhasere*, vb.) içeren metinler.

Bunların dışında Anadolu Hıristiyanlarına Yunanca'yı öğretmek amacıyla Türkçe kısmı da Grek harfleriyle yazılmış sözlükler de bu gruba dahildir. Bu sözlükler esas olarak edebî dille yazılmış olmakla birlikte bazı ağız özellikleri ile ağızlara da ait az da olsa kelimeleri de içermektedir.

b. Bu gruba dahil edilen metinler a grubunda sayılan özelliklerinden başka, sadece Karamanlîca metinlerde karşılaşılan bazı özellikler göstermektedir. Örneğin; Arapça isim ve sıfatlara *-lik* ve *-li* eklerinin getirilmesi gibi: *aflık, mübarekli*.

c. Bu metinlerde ağız hususiyetleri bundan önce sayılan gruplardan daha çoktur. Fakat sentaks bakımından bu metinler Türk sentaksından fazla farklılıklar göstermemektedir.

III. Karamanlı halk dili veya ona çok yakın bir dille yazılmış eserler bu gruba girmektedir. Bunlar dil bakımından tam bir birlik teşkil etmezler. Fakat temelde aynı ağız özelliklerini taşırlar." (Eckmann: 1950, 167-168).

Özetle söyleyecek olursak Karamanlılar hem dinî ve hem de din dışı konulu çok sayıda matbu eser ortaya koymuşlar ve bu eserlerde Türkçe düşünüp Türkçe yazmışlardır.

3. Karamanlı Türkçesinin Türk Dili Tarihi İçindeki Önemi

Karamanlı Türkçesi Türklerin tarih boyunca kullandıkları pek çok alfabede içinde Grek harfleriyle Türkçe yazılması bakımından büyük önem taşımaktadır.⁶

Karamanlıların kullandığı Grek alfabesi tıpkı Latin alfabesinde olduğu gibi seslerin tespit edilmesi noktasında büyük önem taşımaktadır. Çünkü Arap alfabesinin kullanıldığı o devirlerde a ile e'nin ya da o, ö, u ve ü harflerinin okunuşunda bazı zorluklar yaşanıyordu. Fakat Grek alfabesinde söz konusu harfler net olarak ortaya konmuştur.

Yazıldığı dönemin halk dilini yansıtmayı ve bölgeden bölgeye söyleyiş farklılıklarının ortaya konulması bakımından da özel bir yere sahip olan Karamanlıca metinler ciddi bir şekilde ele alınmalı, ses hususiyetlerinin⁷ yanında geniş kapsamlı bir grameri ve sözlüğü hazırlanmalıdır.

4. Sonuç

Toplumun mensup olduğu inanç sistemi ve siyasî yapı her zaman dil ve özellikle de alfabe üzerinde etkili olmuştur. Bir başka ifadeyle dil ve alfabeyi toplumun bağlı olduğu siyasî yapı ve dinî itikatlerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda Karamanlılar da bağlı oldukları Ortodoks-Hıristiyan dininin ve kilisenin etkisiyle Grek alfabesini benimsemişlerdir.

Genel olarak bugüne kadar yapılmış çalışmalarda Karamanlı Türkçesinin belli özellikleri üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bu alanda yapılmış çalış-

⁶ Türkler tarih sahnesinde var oldukları süreç içerisinde Göktürk, Uygur, Soğut, Mani, Brahmi, Tibet, Süryani-Estrangelo, Grek, İbrani, Kiril, Arap ve Latin alfabelerini kullanmışlardır. Daha geniş bilgi için bk. USER, Hatice Şirin, *Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

⁷ Karamanlıca'nın ses hususiyetleri Janos Eckmann tarafından ele alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. ECKMANN, Janos (1965), "Anadolu Karamanlı Ağızlarına Ait Araştırmalar I, *Phonetica*", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, C. VIII, s. 165-200.

malar bir bütünlük arzetmemekte ve Karamanlı Türkçesi hususunda kısmi bilgiler içermektedir.

Çalışmamızda Karamanlılar ve Karamanlı Türkçesi hakkında derli toplu bilgi verilmeye çalışılmış, bundan sonra, Karamanlıların dil ve kültürlerini muhafaza etmeleri ve canlı tutmaları için ne gibi çalışmalar yapılabileceği üzerinde durulmuştur.

Bu konuda yapılması gereken çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

1. 1950'lerde Janos Eckmann'ın başlattığı çalışmalarla son yıllarda ulusal ve uluslararası düzeyde Karamanlı ağzının ele alındığı çok sayıda sempozyum düzenlenmiştir. Bu çalışmaların artması ve her yıl düzenli olarak Karamanlıların dillerinin, ağız özelliklerinin, kültürlerinin, gelenek-göreneklerinin ve Karamanlca eserlerin konu edildiği sempozyum, kurultay ve çalıştaylar düzenlenmelidir.
2. Karamanlca yazmaların ilim âleminde kapsamlı bir şekilde tanıtıldığı akademik çalışmalar yapılmalıdır.
3. Karamanlı Türkçesiyle kaleme alınmış gazete ve dergilerin tanıtımına ağırlık verilmelidir.
4. Karamanlca konusunda yapılan yayınların kaynakçalarının hazırlanması sağlanmalıdır.
5. Slav harfli Karamanlca eserlerin katalogları hazırlanmalıdır.
6. Karamanlı Türklerinin başta dilleri olmak üzere, tarih, kültür, gelenek ve göreneklerinin araştırılacağı Karamanlı Türkleri Araştırma Merkezi kurulmalıdır (Stathis: 1989, 60).
7. Karamanlı Türkçesi daha önce ifade edildiği gibi bölgeden bölgeye değişiklikler göstermekte ve dilciler tarafından bir ağız olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan Karamanlı ağzıyla ilgili bugün hayatta olan kişilerle birebir görüşerek derlemeler yapılmalı ve söz konusu ağzın kelime zenginliğini gösteren bir Derleme Sözlüğü hazırlanmalıdır.
8. Lozan Antlaşmasıyla mübadeleye tabi tutulan ve bugün Yunanistan'da birinci, ikinci ve üçüncü kuşak Karamanlı Türkleri Türkiye'ye düzenli olarak davet edilmeli, bu sayede Karamanlıların geçmişle olan kültürel bağlarının devam ettirilmesi sağlanmalıdır.
9. Yunanistan'a götürülmüş binlerce Karamanlca eserin tekrar Türkiye'ye getirilmesi sağlanmalı, bu eserlerin yeterli maddî kaynağın bulunması suretiyle incelenmesi ve kataloglanması için projeler oluşturulmalıdır (Hazar: 2008, 345).

10. Türk Dil Kurumu son yıllarda gerek Ermeni harfli metinlerin gerekse Grek harfli metinlerin incelenmesinde özellikle Üniversitelerde lisan-süstü öğrenim gören öğrencilere burs desteği sağlamaktadır. Söz konusu burs desteği başka kamu kuruluşları tarafından da desteklenmeli ve bu alandaki çalışmalar bu sayede bir artış göstermelidir.
11. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Başbakanlık'a bağlı kısa adı TİKA olarak bilinen Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı son yıllarda bilhassa Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinde ve Balkanlarda (Bosna Hersek, Kosova, Makedonya, Karadağ vb.) önemli projelere imza atmıştır. Aynı şekilde geçmişte yoğun olarak Anadolu'nun iç kesimlerinde yaşamaktayken Lozan Antlaşmasıyla bugün Yunanistan'da yaşayan ve hâlâ dillerini muhafaza eden Karamanlı Türklerinin yaşadıkları bölgelerde çalışmalar yapılmalı, tam nüfusları tespit edilmeli ve yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde kültür merkezleri kurulmalıdır.
12. Karamanlı Türklerinin başta inanç ritüelleri olmak üzere, gelenek-göreneklerinin, yaşadıkları coğrafyaların, kullandıkları alfabelerin vb. nin anlatıldığı belgesel filmler çekilmeli ve bu kültür bizden sonraki kuşaklara aktarılmalıdır.

Kaynaklar

- Anhegger, R. (1979-1980), "Hurûfumuz Yunanca. Ein Beitrag zur Kenntniss der Karamanish-Türkischen Literatur", *Anatolica*, no. VII, s. 159.
- Anzerlioğlu, Yonca (2003), *Karamanlı Ortodoks Türkler*, Ankara, Phoenix Yayınları.
- Aygil, Yakup (1995), *Hristiyan Türklerin Kısa Tarihi*, İstanbul.
- Aygil, Yakup (2003), *Turanlı Hristyanlar*, İstanbul, Ant Yayınları.
- Balta, Evangelia (1989), Karamanlidika, Atina 1987 (Pinelopi Stathis, Karamanlîca, Çev. Bülent Berkol), *Tarih ve Toplum Dergisi*, S. 62, (Şubat), İstanbul, s. 59-60.
- Balta, Evangelia (1998), "Karamanlîca Kitapların Dönemlere Göre İncelenmesi ve Konularına Göre Sınıflandırılması", *Müteferrika*, S. 13, İstanbul, s. 1-7.
- Balta, Evangelia (1990), "Anadolu'lu Türkokon Hristiyan Ortodoksların 'Ulusal Bilinç'lerini Araştırmaya yarayan Kaynak olarak Karamanlîca Kitapların Önsözleri", *Tarih ve Toplum Dergisi*, 13/74 (Şubat), İstanbul, s. 84.
- Baykurt, Cami (1932), *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*, İstanbul.
- Dernschwam, H. (1992), *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, (Çev. Prof. Dr. Yaşar Ören), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 78.

- Düringer, D. (1968), *The Alphabet A Key to the History of Mankind*, vol. I, New York, 1..s.
- Duman, Mustafa (1989) "Karamanlca, Yunanca, Ermeni Harfli Türkçe ve Ermenice Nasrettin Hoca Kitapları", *Tarih ve Toplum Dergisi*, XVI, S. 92, İstanbul, s. 61-64.
- Eckmann, Janos (1950), "Yunan Harfli Karamanlı İmlası Hakkında", *Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar*, Ankara, s. 27-31.
- Eckmann, Janos (1951), "Karamanlca –işin'li Gerundium Hakkında", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, s.14-15.
- Eckmann, Janos (1953), "Karamanlı Türkçesinde –maca Ekli Fiil Şekli", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara, s.45-48.
- Eckmann, Janos (1965), "Anadolu Karamanlı Ağzlarına Ait Araştırmalar I, Phonetica", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, C. VIII, s. 165-200.
- Eckmann, Janos (1965), *Philologiae Turcicae Fundamenta II*, Wiesbaden: s. 819-835.
- Eckmann, Janos (1988), "Karamanlca'da Birkaç Gerundium Terkibi", (Çev. Müjdat Kayayerli), *Türk Kültürü Araştırmaları*, S. XXVI, 2, Ankara, s: 89-94.
- Eckmann, Janos (1991), "Karaman Edebiyatı", (Haz. Halil Açkgöz), *Türk Dünyası Edebiyatı I, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları*, İstanbul, s. 20-38.
- Ekincikli, Mustafa (1998), *Türk Ortodoksları*, (1. baskı), Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Ekincikli, Mustafa (2002), "Türk Ortodokslarının Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 6, (Edit. Hasan Celal GÜZEL, Prof. Dr. Kemal ÇİÇEK, Prof. Dr. Salim KOCA), Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, s. 233-239.
- Ergene, Teoman (1951), *İstiklal Harbinde Türk Ortodoksları*, İstanbul.
- Eröz, Mehmet (1983), *Hristiyanlaşan Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Eyice, Semavi (1962), "Salaville Severien ve Dalleggio, Eugene, Karamanlidika, Bibliographie analytique d'ouvrages en langue Turque imprimes en caracteres Grecs I, 1584-1850, *Belleten*, C. XXVI, S. 102, (Nisan), Ankara, s. 369.
- Eyice, Semavi (1975), "Anadolu'da Karamanlca Kitabeler" (Grek harfleriyle Türkçe Kitabeler)", *Belleten*, C. XXXIV, S. 153, (Ocak), Ankara, s. 25-48.
- Eyice, Semavi (1977), "Rum Harfleri ile Türkçe (Karamanlca) Bir Nevşehir Salnamesi (Yıllığı)", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Fındıkoğlu Armağanı*, İstanbul, s. 77-102. (4 resim ile)
- Eyice, Semavi (1980), "Anadolu'da Karamanlca Kitabeler" (Grek harfleriyle Kitabeler) II" *Belleten*, C. XLIV, S. 176, (Ekim), Ankara, s. 683-696 (9 resim ile).
- Gönüllü, Ali Rıza (1996), "Alanya'da Karamanlca (Grek alfabeli Türkçe) Bir Kitabe", *Yesevi, Aylık Sevgi Dergisi*, S. 28, (Nisan), İstanbul.

- Güler, Ali (1998), "Yunanistan'da Etnik Gruplar I: Dil Grupları", *Avrasya Dosyası*, C. IV, S. 1-2, Ankara, s. 12-21.
- Gümüüşçü, Osman (2001), *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Güngör, Harun (1984), "Karamanlıca (Grek Alfabeli Türkçe) Bir Kitabe", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları*, S. 33, İstanbul, s. 95-101.
- Güngör, Harun (1989), "Karamanlıca Üç Kitabe", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, C.III, S. 34, İstanbul, s.29-31.
- Güngör, Harun (2000), "Niğde-Nevşehir Yöresinde Karamanlıca Kitabeler", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Aralık), S. 168, İstanbul, s. 44-46.
- Gürsel, Korat (2003), "Karanlıktaki Dil: Karamanlıca", (Foto: Şebnem Eraş), *Atlas Dergisi*, S. 125 (Ağustos), s. 56-74.
- Hazar, Mehmet, ÖZDEM, Oğuz (2008), "Grek Asıllı Karamanlı Türkçesi Alfabesinin Kullanımı Üzerine", *Turkish Studies*, Vol. 3/6, Fall, s. 337-353.
- İnan, Abdulkadir (1968), *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kafesoğlu, İbrahim (2005), *Türk Millî Kültürü*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Kahya, Hayrullah (2003), "Grek Harfli Osmanlı Türkçesi Bir Eser: İspat-ı Mesihîye Üzerinde Dil İncelemesi", *Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Kahya, Hayrullah (2008), "Karamanlıca Zarf-fiil Eklerinden Örnekler", *Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi*, S.19, Konya, s. 131-152.
- Kahya, Hayrullah, (2008), "Karamanlıca Zarf-Fiil Eklerinden Örnekler", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 19, Konya, s. 131-152.
- Kahya, Hayrullah (2008), "Karamanlıca Bir Esere Göre Karamanlıcada Arapça ve Farsça Kelimeler", *Turkish Studies*, Volume 3/Spring, s. 480-501.
- Kılıçarslan, M., Kahya, H. (2009), "Yunanca-Osmanlıca/Karamanlıca Bir Sözlük: Leksikon Ellinoturkikon", *Turkish Studies*, Vol.4/4, Summer, Erzinçan.
- Korkmaz, Zeynep (1977), *Nevşehir Yöresi ve Ağızları I. Cilt Sesbilgisi* (2. baskı), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*, Ankara: 230.s.
- Kurat, Akdes Nimet (1937), *Peçenek Tarihi*, İstanbul.
- Kurat, Akdes Nimet (1972), *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz'in Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara.
- Malay, Hasan (1987), *Epigrafi (Yazıtibilim)*, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, s. 8.
- Moravcsik, Gyula (1953), *Byzantino Turcica, II, Sprachste der Türkvölker in den Byzantine Quellen*, Leiden, s.151.
- Öztürk, İbrahim (1996), "Niğde'de Yaşamış Türk Ortodokslar ve Onlardan Kalan Üç Kitabe", *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, Niğde, s. 81-87.

- Sertkaya, Osman Fikri (2004), "Grek Harfleriyle Yazılmış Anadolu Karamalı Ağzı Metinleri Üzerine", *Journal of Turkish Studies*, 28/II, Günay Kut Armağanı IV, s. 1-21.
- Soysü, Hale (1992), *Kavimler Kapısı-I (Gagauzlar ve Karamanlılar Bölümleri)*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Alpay (2000), "Karamanlides", *Milliyet*, 17 Ekim 2000.
- Şakiroğlu, Mahmut (1974), "S. Salavielle ve E. Daleggio, Karamanlidika, Bibliographie analytique D'ouvrages en Alngue Turque Imprimés en caracteres Grecs,III, 1866-1900", *Belleten*, C. XXXVIII, S. 149-152, s.758.
- Tekin, Talat (1977), *Tarih Boyunca Türkçenin Yazımı*, Ankara, Simurg Yayınları.
- Turan, Osman (1948), "Selçuk Devri Vakfiyeleri", *Belleten*, XII/45, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, IX, Ankara, s.71.
- User, Hatice Şirin (2006), *Başlangıcından Günümüzü Türk Yazı Sistemleri*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- User, Hatice Şirin (2002), "Türklerde Alfabe ve Kimlik", *Türkler Ansiklopedisi*, C.III, Ankara, s. 740-753.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988), *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ansiklopediler

- Türkçe Sözlük (2005), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkler Ansiklopedisi (2002), (Edit. Hasan Celal GÜZEL, Prof. Dr. Kemal ÇİÇEK, Prof. Dr. Salim KOCA), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Büyük Larousse, cilt II, s. 9392.